

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2022. gada 4. februārī
(OR. en)

5989/22

COH 7
SOC 65

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs:	Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore <i>Martine DEPREZ</i>
Saņemšanas datums:	2022. gada 4. februāris
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretārs <i>Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN</i>
K-jas dok. Nr.:	COM(2022) 34 final
Temats:	KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI par 8. kohēzijas ziņojumu – Kohēzija Eiropā 2050. gada perspektīvā

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2022) 34 *final*.

Pielikumā: COM(2022) 34 *final*

Briselē, 4.2.2022.
COM(2022) 34 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

par 8. kohēzijas ziņojumu – Kohēzija Eiropā 2050. gada perspektīvā

{SWD(2022) 24 final}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

par 8. kohēzijas ziņojumu – Kohēzija Eiropā 2050. gada perspektīvā

1. IEVADS

Pamatojoties uz 8. kohēzijas ziņojumā sniegto analīzi, šajā paziņojumā ir izklāstītas galvenās teritoriālās nevienlīdzības izmaiņas, kas notikušas pēdējo desmit gadu laikā, un tas, kā šo nevienlīdzību ir ietekmējusi rīcībpolitika. Tajā ir uzsvērts, ka zaļā un digitālā pārkārtošanās var kļūt par jaunu ES izaugsmes virzītājspēku, taču norādīts, ka bez atbilstošas politiskas rīcības var parādīties jaunas ekonomiskās, sociālās un teritoriālās nevienlīdzības izpausmes. Visbeidzot, paziņojumā ir izklāstīts, kā kohēzijas politikai būtu jāattīstās, lai reaģētu uz šīm problēmām, un jo īpaši, kā nodrošināt, ka vietai pielāgotas, daudzlīmeņu un partnerībā balstītas pieejas turpina uzlabot kohēziju, vienlaikus izmantojot līdz šim panākto sinerģiju un integrējot kohēzijas mērķus citos rīcībpolitikas virzienos un instrumentos.

2. KOHĒZIJA EIROPAS SAVIENĪBĀ IR UZLABOJUSIES, BET JOPROJĀM PASTĀV NEVIENLĪDZĪBA

Kohēzijas ziņojumā ir izvērtēta reģionālās nevienlīdzības ilgtermiņa attīstība, kā arī īsumā aplūkota Covid-19 pandēmijas dramatiskā īstermiņa ietekme. Tā asimetriski ietekmējusi ES reģionus, atspoguļojot atšķirīgās reģionālās veselības aprūpes iespējas, ierobežojumus un ekonomikas struktūras. Covid-19 jau ir palielinājis mirstību ES par 13 % (1. nodaļa¹), bet līdz šim lielāka ietekme ir bijusi mazāk attīstītos reģionos, kur mirstība ir augusi par 17 %². Pandēmija izraisīja lielāko lejupslīdi kopš 1945. gada, īpaši ietekmējot tās nozares, kas ir atkarīgas no cilvēku saskarses, piemēram, tūrisma, un krasi mainīja mūsu darbu, skolas un saskarsmi, turpretim ceļošanas ierobežojumi nesamērīgi ietekmēja pierobežas teritorijas.

Konverģenci ir veicinājusi strauja izaugsme mazāk attīstītajos reģionos, bet to zemās izmaksu priekšrocības un ieņēmumi no ieguldījumiem infrastruktūrā laika gaitā var sarukt.

Kopš 2001. gada mazāk attīstītie ES austrumu reģioni ir tuvojušies pārējās ES līmenim, tādējādi būtiski samazinot IKP atšķirību uz vienu iedzīvotāju (1. karte).

¹ Šajā paziņojumā minētās nodaļas ir pievienotā dienestu darba dokumenta nodaļas.

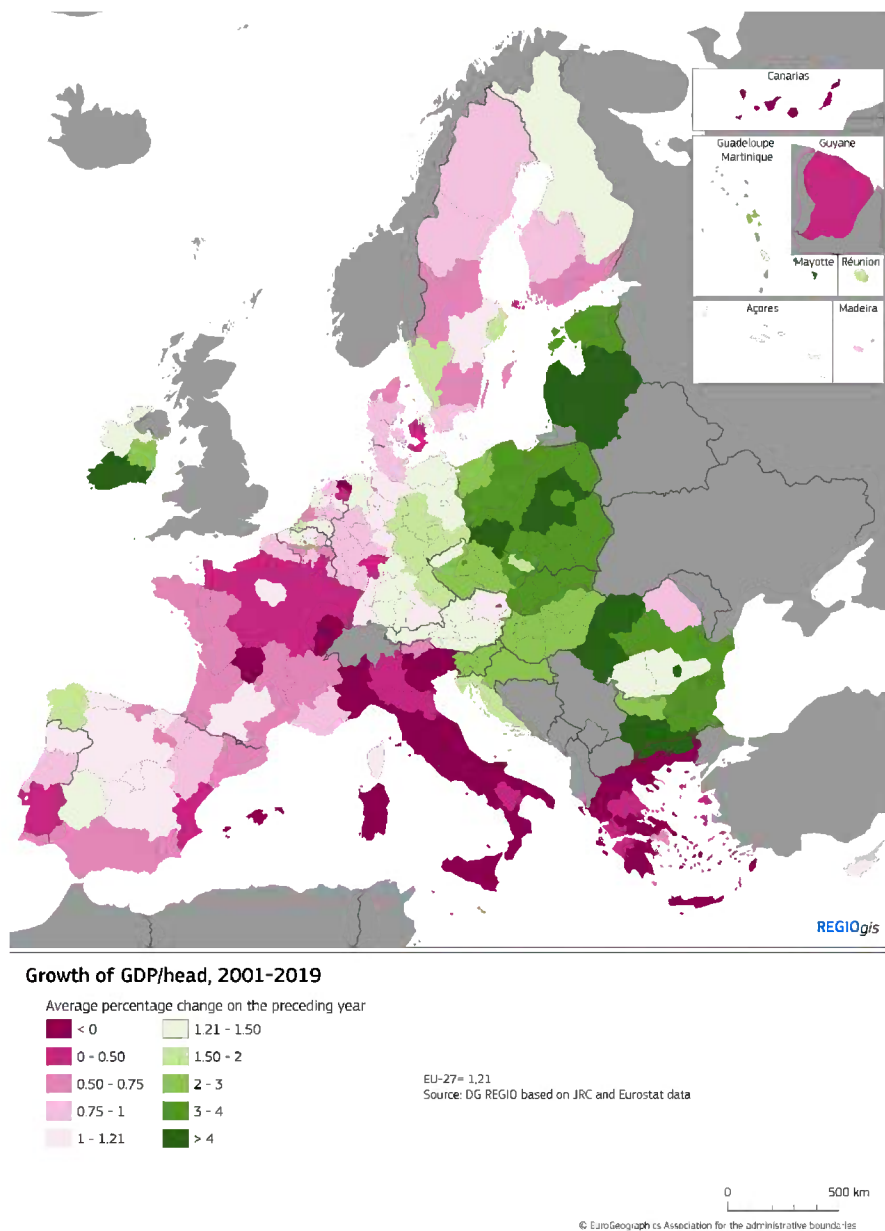
² Zemāk attīstīto reģionu IKP līmenis ir zemāks par 75 % no ES vidējā, pārejas reģionos tas ir no 75 % līdz 100 %, bet augstāk attīstītajos reģionos tas pārsniedz 100 %.

To augstos izaugsmes rādītājus ir veicinājušas strukturālas pārmaiņas, it īpaši nodarbinātības pārvirze no lauksaimniecības uz augstākas pievienotās vērtības nozarēm. Lai sekmētu izaugsmi, daži no šiem reģioniem balstījās uz ieguldījumiem infrastruktūrā un zemajām izmaksām. Tomēr, ja faktiskās algas pieaugs straujāk nekā ražīgums, īpaši tirgojošajās nozarēs, ieņēmumi no ieguldījumiem infrastruktūrā un zemo izmaksu priekšrocības samazināsies. Lai nākotnē izvairītos no attīstības slazda, mazāk attīstītajiem reģioniem būs jāveicina izglītība un apmācība, jāpalielina ieguldījumi pētniecībā un inovācijā, kā arī jāuzlabo savu iestāžu kvalitāte.

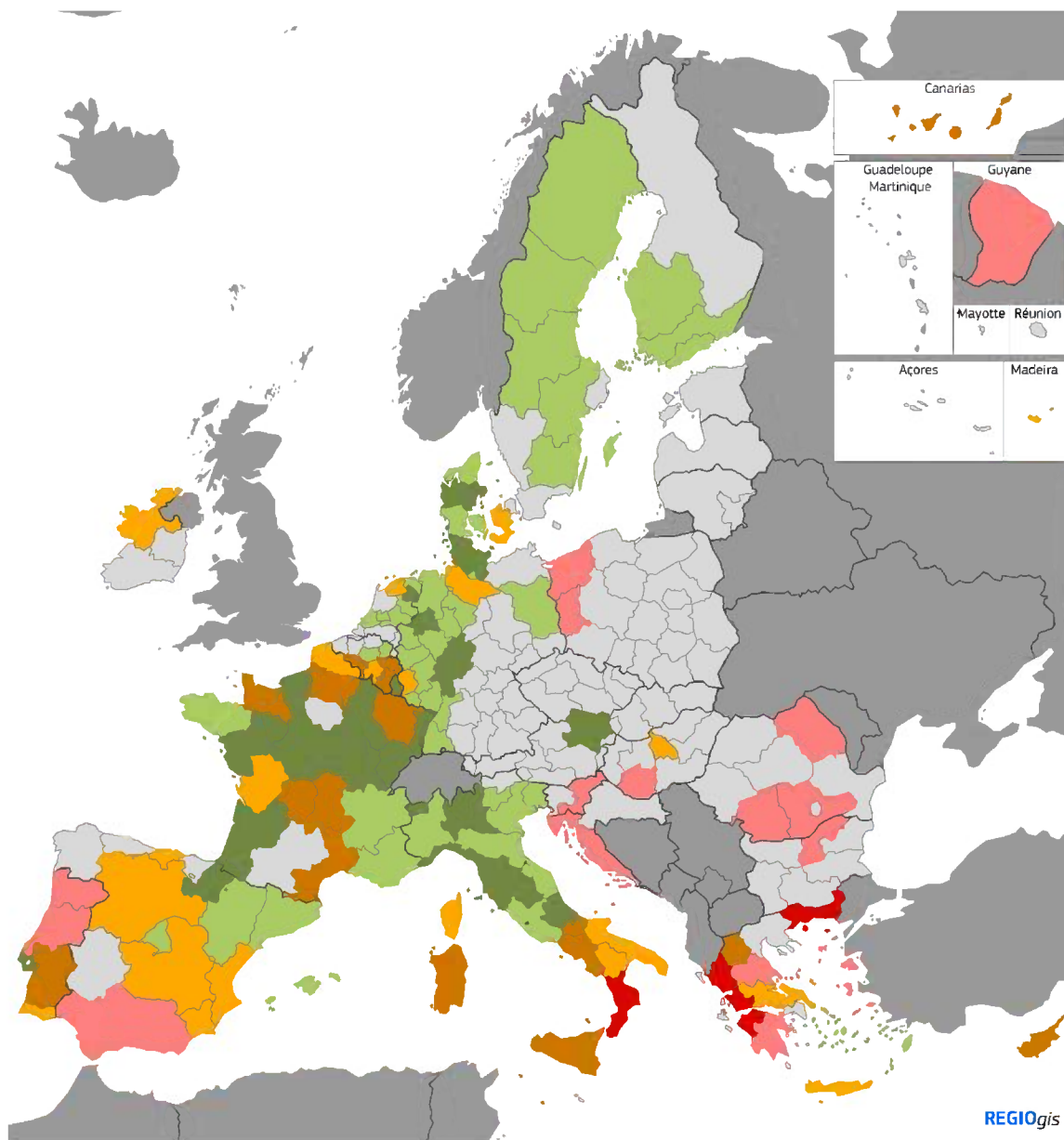
Vairāki vidēju ienākumu un mazāk attīstītie reģioni, sevišķi ES dienvidos, ir cietuši no ekonomikas stagnācijas vai lejupslīdes (1. karte), kas liecina, ka tie ir nonākuši attīstības slazdā³ (2. karte). Daudzus 2008. gadā skāra ekonomiskā un finansiālā krīze, un tie joprojām cenšas atgūties. Lai panāktu ilgtermiņa izaugsmi, būs nepieciešamas publiskā sektora reformas, augsti kvalificēts darbaspēks un lielākas inovācijas spējas.

³ Tiek uzskatīts, ka reģions ir slazdā, ja tā izaugsme ir palēninājusies un ir zemāka nekā ES un/vai valsts izaugsme. 2. karte parāda reģionus, kuri no 2000. līdz 2019. gadam lielākoties vai bieži atradās slazdā. Reģioni pelēkā krāsā lielākoties neatradās slazdā.

1. karte

2. karte

Number of years in a development trap during 2001-2019 by level of GDP per head in 2000

GDP/head (index EU-27=100) vs. years

< 75%, 10-14 years 75 - 100%, 10-14 years > 100%, 10-14 years
 < 75%, 15-19 years 75 - 100%, 15-19 years > 100%, 15-19 years

less than 10 years in a development trap

Six capital regions have been merged with the surrounding regions to limit distortions in the GDP/head values.
 Source: DG REGIO calculations based on JRC and Eurostat data

0 500 Km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Galvaspilsētu metropoļu reģioniem ir labāki rādītāji nekā citiem reģioniem. Laikposmā no 2001. līdz 2019. gadam reālais IKP uz iedzīvotāju metropoles ("metro") reģionos pieauga straujāk nekā citos ES reģionos (2. nodaļa). ES dienvidos un austrumos gan galvaspilsētās, gan citos metropoles reģionos bija lielāka IKP un nodarbinātības līmeņa uz vienu iedzīvotāju izaugsme, līdz ar to šajos reģionos notika aizvien lielāka

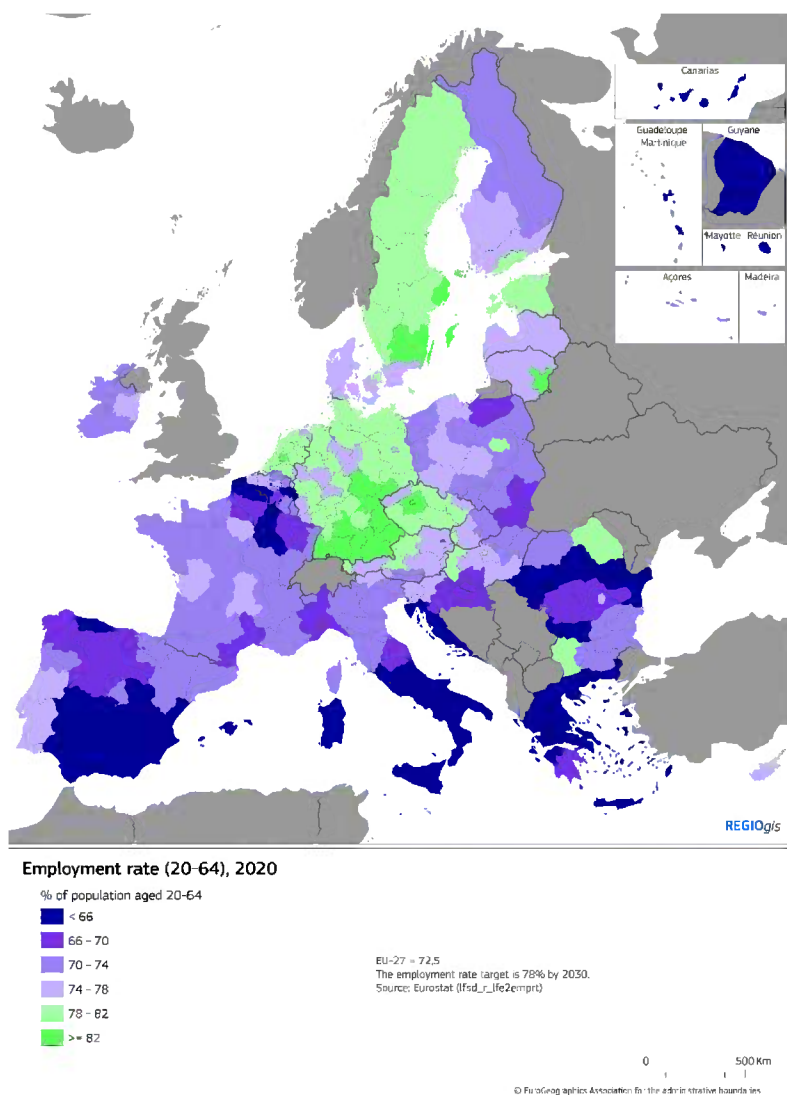
saimnieciskās darbības un nodarbinātības koncentrācija. Tomēr ES ziemeļrietumu daļā metropoles reģionu un citu reģionu izaugsme noritēja vienādā ātrumā un tikai galvaspilsētu reģionu izaugsme bija mazliet straujāka.

Ir panākts ievērojams nodarbinātības un sociālās iekļaušanas rādītāju uzlabojums⁴, bet palikušas būtiskas strukturālas problēmas.

Nodarbinātības līmenis ir cēlies, taču reģionu nevienlīdzība saglabājas lielāka nekā pirms 2008. gada (5. nodaļa). Ekonomikas krīze 2008. gadā izraisīja ievērojamu nodarbinātības un bezdarba līmeņa reģionu nevienlīdzības pieaugumu. ES līmenī nodarbinātības līmenis ir pilnīgi atguvis no krīzes un 2019. gadā sasniedza augstāko rādītāju – 73 % vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem. Kopš 2008. gada reģionālā nevienlīdzība ir mazinājusies, bet tā joprojām ir plašāka nekā pirms ekonomikas krīzes. Mazāk attīstītos reģionos nodarbinātības līmenis joprojām ir daudz zemāks nekā vairāk attīstītos reģionos (3. karte).

⁴ Sk. sociālo rezultātu pārskata reģionālo dimensiju <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/data-by-region>.

3. karte

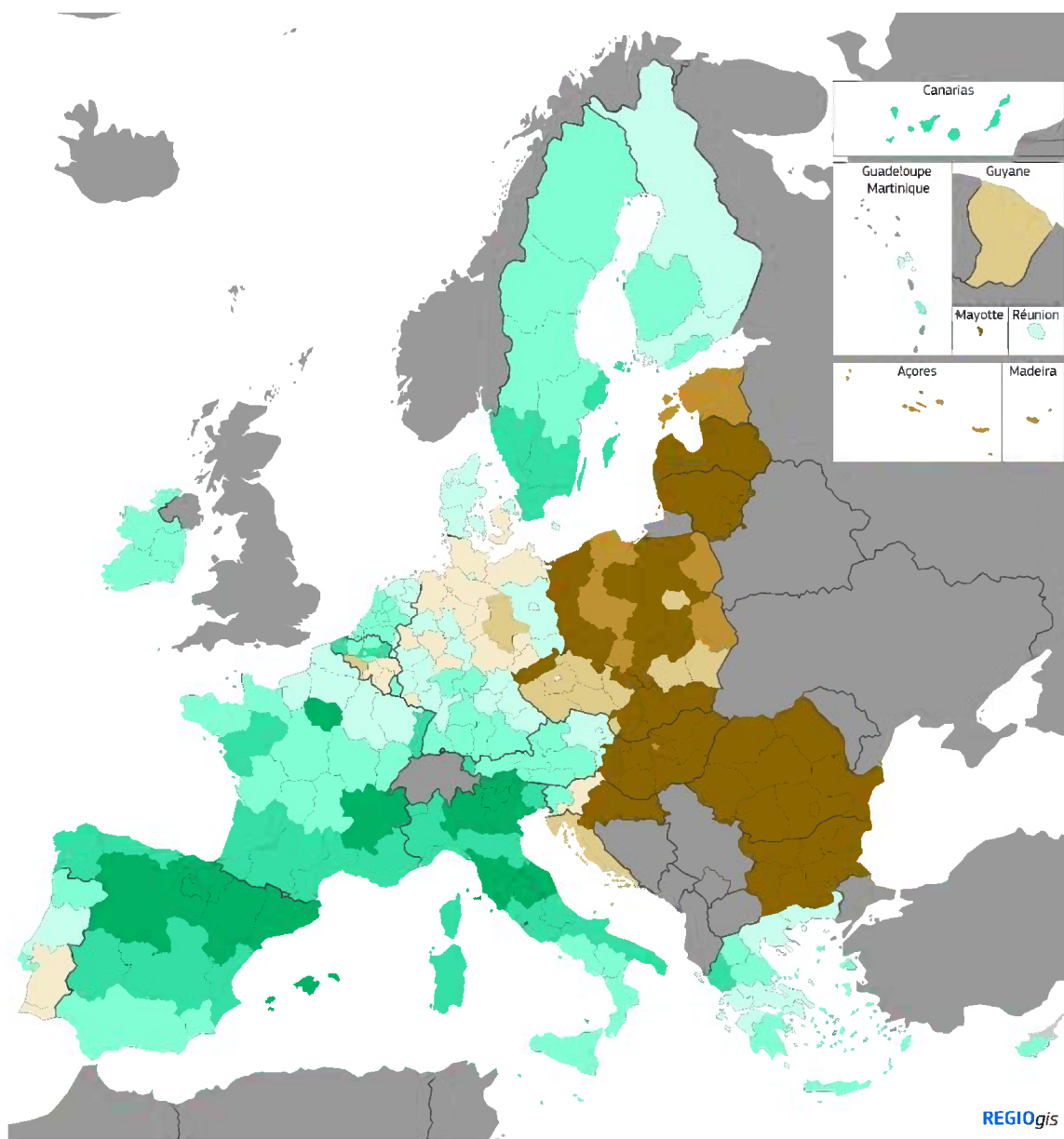

Lai samazinātu nevienlīdzības starp reģioniem nodarbinātības jomā, ir jāpalielina nodarbinātība un jāsamazina dzimumu nelīdztiesība. Mazāk attīstītos reģionos dzimumu nodarbinātības nelīdztiesība ir gandrīz divreiz lielāka nekā vairāk attīstītos reģionos (17 pret 9 procentpunktiem). Kopumā mazāk attīstītos reģionos sievietēm ir lielāka iespēja būt nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar vīriešiem tajā pašā reģionā un viņām ir mazāka iespēja panākt augstu sasniegumu līmeni salīdzinājumā ar sievietēm citos reģionos.

Laika posmā no 2012. līdz 2019. gadam nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaits ir samazinājies par 17 miljoniem galvenokārt tāpēc, ka austrumu dalībvalstīs ir sarucis to personu skaits, kurām ir smaga materiālā nenodrošinātība. Lai sasniegtu ES 2030. gada mērķi, t. i., par vismaz 15 miljoniem samazinātu nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaitu, nākamajā desmitgadē ir jā saglabā pašreizējais nabadzības mazināšanas līmenis. Tomēr pandēmija 2020. gadā par 5 miljoniem palielināja nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaitu.

Ir sarukusi nevienlīdzība veselības aprūpes jomā. Pēdējo desmit gadu laikā mazāk attīstītos reģionos paredzamais mūža ilgums ir pieaudzis straujāk nekā citos reģionos. Tomēr daudzos austrumu reģionos paredzamais mūža ilgums joprojām ir mazs salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju (4. karte). Pandēmijas ietekmē 2020. gadā paredzamais mūža ilgums samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs, bet tas, iespējams, būs īslaicīgi (1. nodaļa). Pandēmija arī izcēla reģionālo nevienlīdzību veselības aprūpes darbības jomā.

4. karte

Life expectancy, 2019

Life expectancy at birth in years

<= 78	81 - 82
78 - 79	82 - 83
79 - 80	83 - 84
80 - 81	> 84

EU-27 = 81.3
Source: Eurostat (demo_r_mlifexp)

0 500 km

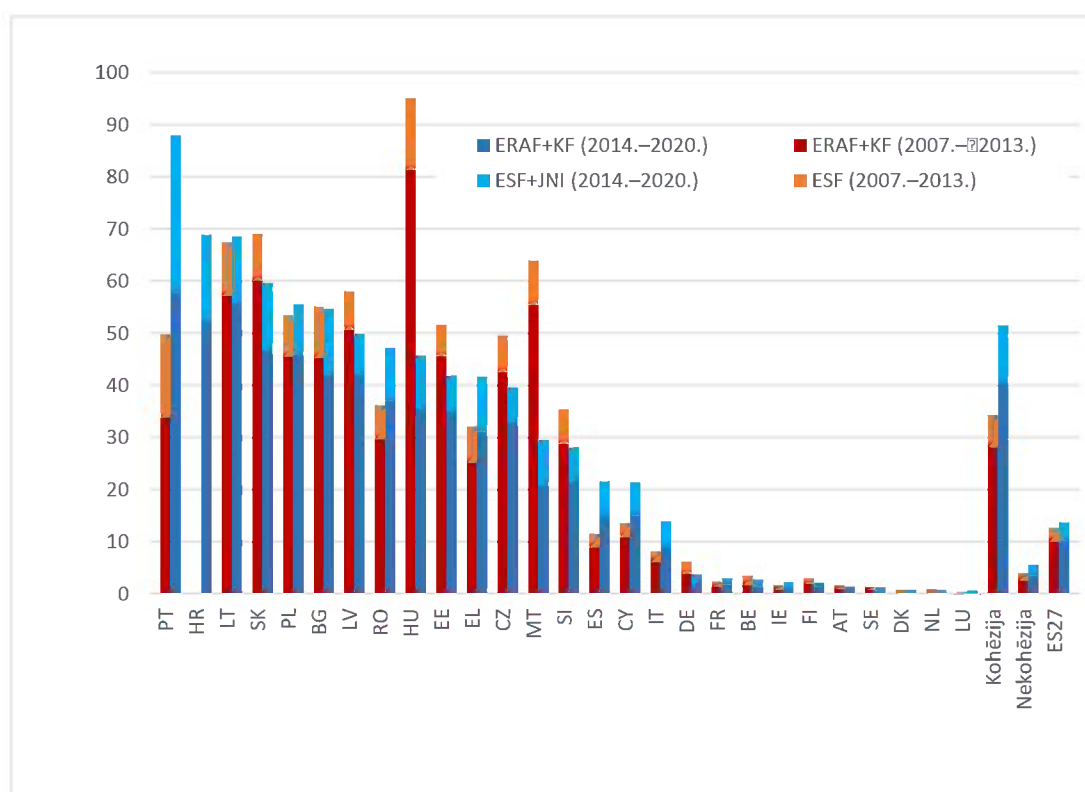
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Kohēzijas politika ir palīdzējusi samazināt nevienlīdzību.

Ekonomikas modelēšanas dati rāda, ka **2023. gadā IKP uz vienu iedzīvotāju mazāk attīstītos reģionos būs par 2,6 % augstāks, pateicoties kohēzijas politikas atbalstam 2014.–2020. gadā.** Šis modelis arī parāda, ka starpība starp IKP uz vienu iedzīvotāju augstākās un zemākās deciles reģionos samazināsies par 3,5 % (9. nodaļa).

Pēc valstu publisko ieguldījumu samazināšanās ekonomikas un finanšu krīzes dēļ **kohēzijas politika kļuva par svarīgāku ieguldījumu avotu** (8. nodaļa). Kohēzijas valstīs no 2007.–2013. gada plānošanas perioda līdz 2014.–2020. gada plānošanas periodam kohēzijas finansējums izauga no 34 līdz 52 % no kopējiem publiskajiem ieguldījumiem (1. attēls). Bez kohēzijas politikas publisko ieguldījumu samazinājums šajās valstīs būtu bijis vēl lielāks.

1. attēls. Kohēzijas politikas piešķirumi attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem 2007.–2013. gadā un 2014.–2020. gadā

Kohēzijas politikas satvarā tika ātri reaģēts uz **Covid-19 krīzi, mobilizējot papildu finansējumu, atzīstot ar reaģēšanu uz krīzi saistītos izdevumus par attiecināmiem un pieļaujot augstākas līdzfinansējuma likmes.** Tas palīdzēja dalībvalstīm un reģioniem reaģēt uz krīzi. Tomēr kohēzijas politikai tagad būtu jāatgriežas pie tās pamatuzdevuma samazināt reģionālo nevienlīdzību un veicināt ilgtermiņa reģionālo attīstību.

3. REĢIONU IZAUGSMES VIRZĪTĀJSPĒKI PARASTI VEICINA KOHĒZIJU

Ieguldījumi infrastruktūrā, prasmēs, inovācijā un pārvaldē pēdējos gados turpina veicināt konvergenci. Tomēr joprojām pastāv atšķirības, un daudzi izaugsmes virzītājspēki aizvien ir koncentrēti vairāk attīstītos reģionos un pilsētu teritorijās. Jaunākie pētījumi liecina, ka šo ieguldījumu efektivitāte ir atkarīga no tā, vai pastāv atbilstošs, attiecīgajam reģionam piemērots ieguldījumu kopums un laba institucionālā un makroekonomiskā sistēma.

Gandrīz puse no kohēzijas politikas ieguldījumiem 2014.–2020. gada plānošanas periodā atbalstīja infrastruktūru, kas lielā mērā ir saistīts ar vajadzībām ES austrumu daļā. Tas ir palīdzējis samazināt autotransporta pārvadājumu efektivitātes plaisu ES austrumu daļā un **to noslēgt ES dienvidu daļā** (4. nodaļa). Šie ieguldījumi ir uzlabojuši arī dzelzceļa pārvadājumu rādītājus ES dienvidos un austrumos. Tomēr ES austrumu daļā joprojām ir vajadzīgi lielāki ieguldījumi, jo īpaši, lai atbalstītu pāreju uz bezoglekļa ekonomiku.

Pamata platjoslas piekļuve ir pieejama gandrīz visā ES, bet ļoti ātrdarbīgi savienojumi ir pieejami tikai diviem no trim pilsētas iedzīvotājiem un vienam no sešiem lauku iedzīvotājiem (4. nodaļa). Ieguldījumi transporta un IT infrastruktūrā vien automātiski nepalielina izaugsmes rādītājus. Tie jāpapildina ar citādu rīcībpolitiku, kas radītu uzņēmumiem labvēlīgu vidi un palīdzētu darba ņēmējiem piekļūt jaunām nodarbinātības iespējām visos reģionos.

Lai nodrošinātu ilgtspēju, konkurētspēju un dzīves kvalitāti ilgtermiņā, ir būtiski veikt pietiekamus ieguldījumus vides aizsardzībā, tīrā enerģijā un saistīto pakalpojumu sniegšanā. **Gaisa un ūdens piesārņošana ir mazinājusies, taču daudzos zemāk attīstītos reģionos tā joprojām ir pārāk liela.** Daudzos austrumu reģionos ir augsts smalko daļiņu radītā gaisa piesārņojuma līmenis. Eiropas Savienībā ir aptuveni 400 000 priekšlaicīgas nāves gadījumu gadā. Daudzos dienvidu reģionos joprojām ir pārāk augsts ozona koncentrācijas līmenis. Notekūdeņu attīrīšana ir uzlabojusies visā ES, bet vēl ir vajadzīgi lielāki ieguldījumi daudzos mazāk attīstītos un pārejas reģionos, lai aizsargātu un uzlabotu ūdens kvalitāti (3. nodaļa).

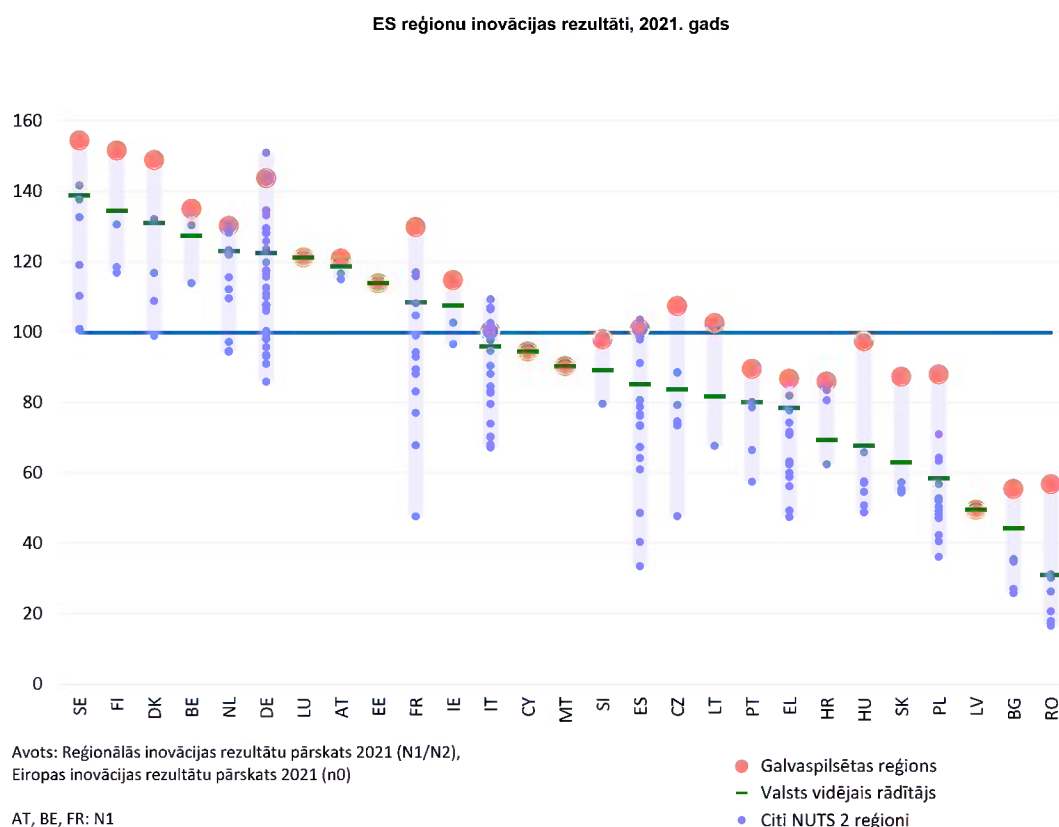
Prasmju dotācijas ir sadalītas nevienmērīgi un koncentrētas attīstītākos reģionos un it īpaši galvaspilsētu reģionos. Mazāk attīstītie reģioni augstākās izglītības, mūžizglītības un digitālo prasmju jomā ievērojami atpaliek no pārejas reģioniem un vairāk attīstītiem reģioniem. Lai gan ES līmenī ir panākti uzlabojumi, atšķirības starp reģioniem joprojām ir lielas. Daudziem darba ņēmējiem nav vidējās izglītības, tāpēc kļūst grūtāk novērst darba ražīguma atšķirību. Izglītības ieguves un prasmju jomā arī pastāv liela atšķirība starp pilsētām un laukiem. Ir lielāka iespējamība, ka pilsētas, nevis lauku iedzīvotāji iegūs universitātes diplomu, piedalīsies apmācībā un iegūs labas digitālās prasmes.

Lai panāktu izaugsmi, izšķirīgi svarīga ir uzņēmējdarbība, bet tā mēdz būt koncentrēta lielākās pilsētās. Lai dažādotu saimniecisko darbību un radītu darbu reģionos ar zemu izaugsmes līmeni, īpaši liela nozīme ir jauniem uzņēmumiem. Ieteikumā par

efektīvu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai (EAAN)⁵ pēc Covid-19 krīzes ir uzsvērts, kā prasmju pilnveide, pārkvalifikācija un atbalsts uzņēmējdarbībai var veicināt iekļaujošu pāreju no darba uz darbu, ņemot vērā reģionālo kontekstu.

Galvenais faktors, kas nodrošina ilgtermiņa reģionālo ekonomikas izaugsmi, ir inovācija, taču **reģionālā inovācijas plaisa Eiropā ir palielinājusies**. Lai gan dažas dalībvalstis ir panākušas ievērojamu progresu, daudzi reģioni, tostarp vairāk attīstītās dalībvalstīs, atpaliek (2. attēls). Tas ir saistīts ne tikai ar ieguldījumu trūkumu pētniecībā un attīstībā, bet arī ar reģionālās inovācijas ekosistēmu nepilnībām. Labāka inovācijas izplatība valsts un reģionālā līmenī var palīdzēt mazāk attīstītiem un pārejas reģioniem panākt rezultātus. Pārdomātas specializācijas stratēģijas, kas tika ieviestas 2014.–2020. gada kohēzijas politikā, var palīdzēt šo plaisu novērst, bet tām būs vairāk jākoncentrējas uz reģionālo potenciālu.

2. attēls. Reģionālās inovācijas atšķirības Eiropā 2021. gadā

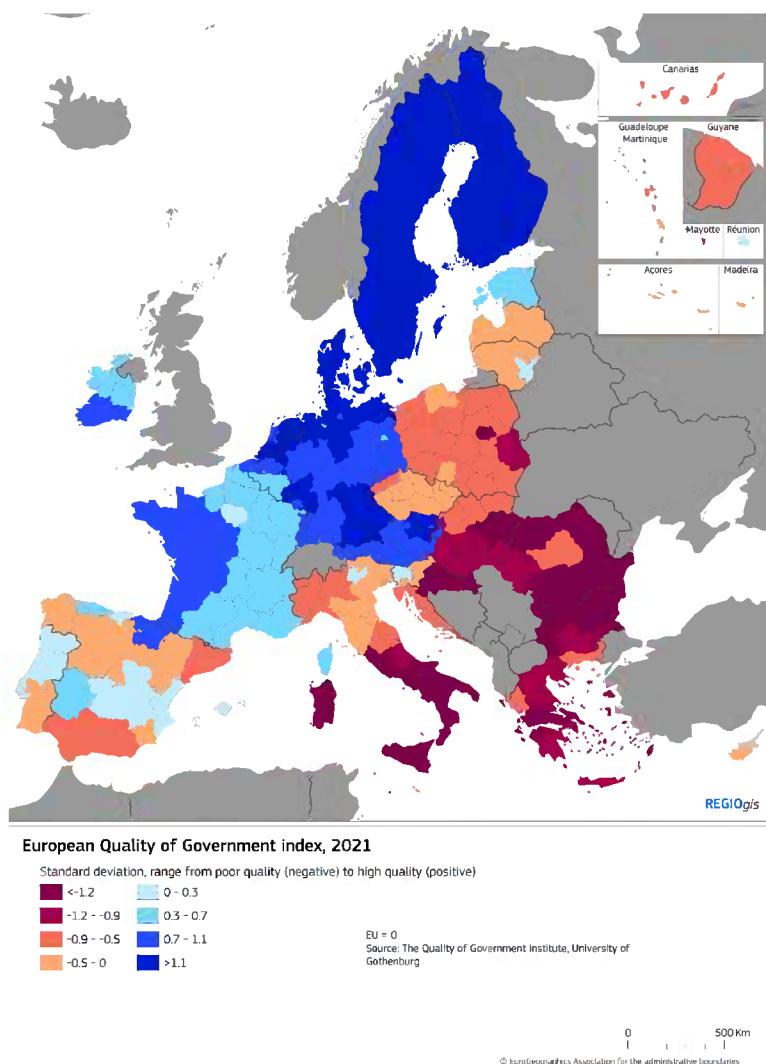
Šo plaisu inovācijas jomā saasina **vājā inovācijas un ierobežota cilvēkkapitāla pārnese no starptautiskās tirdzniecības saitēm un vērtības ķēdēm** daudzos zemāk attīstītos un pārejas reģionos. Neraugoties uz bieži ievērojamiem ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem (ĀTI) un eksportu, daudzi reģioni nespēj no tiem gūt labumu vietējiem uzņēmumiem un darba ņēmējiem. Tā kā uzņēmējdarbībā un publiskajā sektorā ir zems ciparu tehnoloģiju,

⁵ Komisijas ieteikums par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai pēc Covid-19 krīzes (EAAN) – C(2021) 1372, 4.3.2021.

vadības prakses un “Rūpniecības 4.0” tehnoloģiju izmantojums, daudzi reģioni nav gatavi izmantot jaunas iespējas un pastāv risks, ka vērtības ķēžu attīstības gaitā var notikt resursu atpakaļpārvietošana.

Pārvaldība ES galvenokārt uzlabojas, bet joprojām pastāv atšķirības starp dalībvalstīm un to iekšienē (5. karte⁶) (7. nodaļa). Iestāžu darba uzlabošana var veicināt efektīvākus ieguldījumus un augstāku inovācijas un uzņēmējdarbības līmeni, kas ir būtiski ilgtermiņa ekonomikas izaugsmei. Visas dalībvalstis ir uzlabojušas savu uzņēmējdarbības vidi, bet joprojām pastāv būtiskas atšķirības. Atšķiras arī dalībvalstu tiesu sistēmu efektivitāte, un dažās dalībvalstīs laika gaitā ir pasliktinājusies situācija tiesiskuma jomā.

5. karte

Pašvaldību loma un darbspēja ekonomikas attīstībā joprojām ir nevienmērīga, lai gan tās izdara lielāko daļu publisko ieguldījumu, it īpaši saistībā ar enerģētikas

⁶ Indekss ir balstīts uz reģionālo aptauju, kas mēra vietējās policijas, izglītības un veselības aprūpes kvalitāti un korupciju, nepotismu un diskrimināciju šo pakalpojumu sniegšanā.

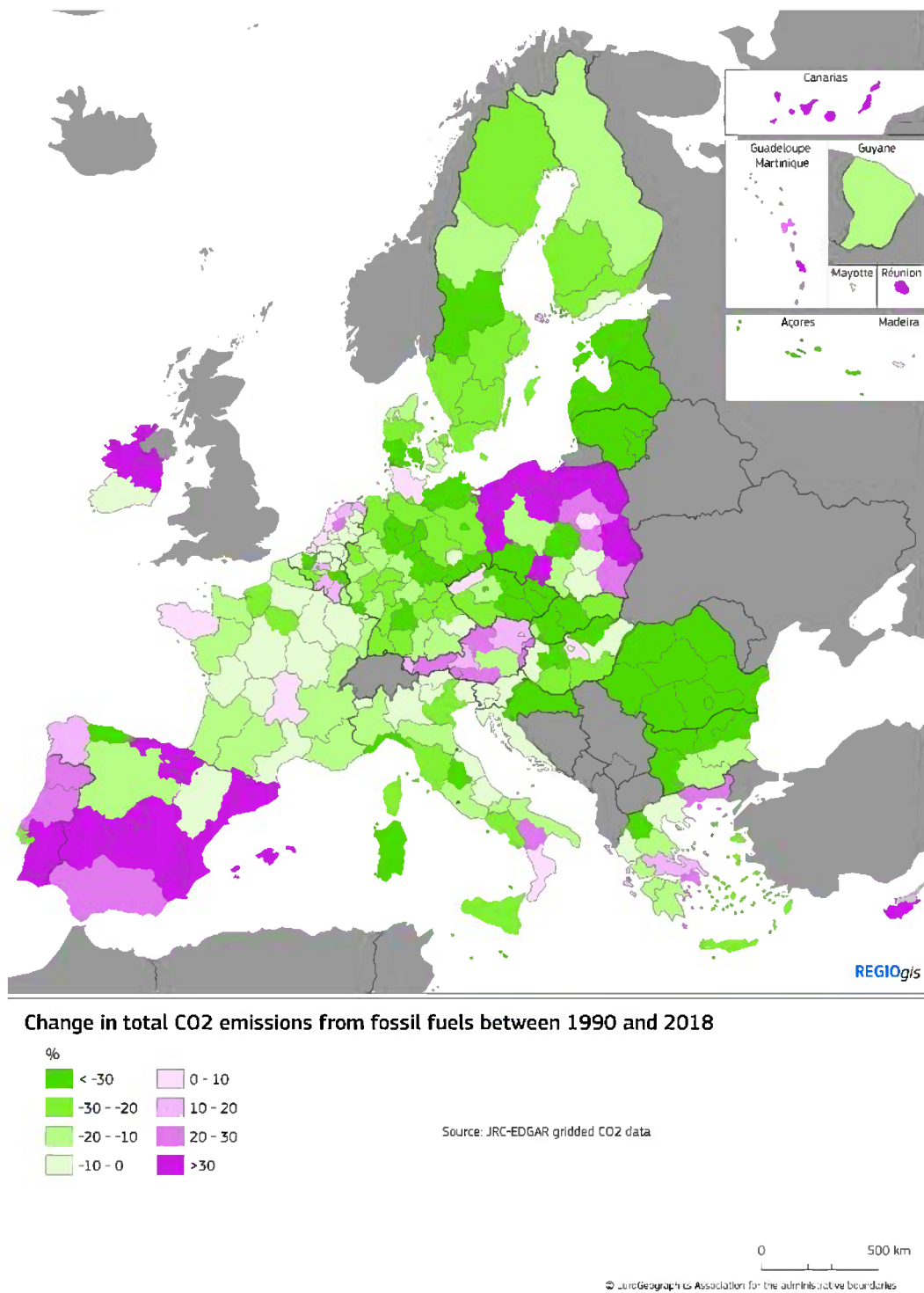
pārkārtošanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām (8. nodaļa). Vietai pielāgota rīcībpolitika ir īpaši svarīga valstīs ar būtiskiem iekšējās ekonomiskās nevienlīdzības rādītājiem. Pēdējos gadu desmitos vietējā un reģionālā autonomija kohēzijas valstīs ir lēnām augusi, taču joprojām ir zemāka nekā pārējā ES. Tā kā kohēzijas politikas programmu pārvaldība ir problemātiska reģioniem ar nelielu autonomiju un mazāku pieredzi publisko ieguldījumu veikšanā, kohēzijas politika ir palīdzējusi stiprināt administratīvās jaudas un īstenot reģionālās attīstības stratēģijas, īpaši – izmantojot teritoriālos instrumentus un sadarbību funkcionālajās jomās.

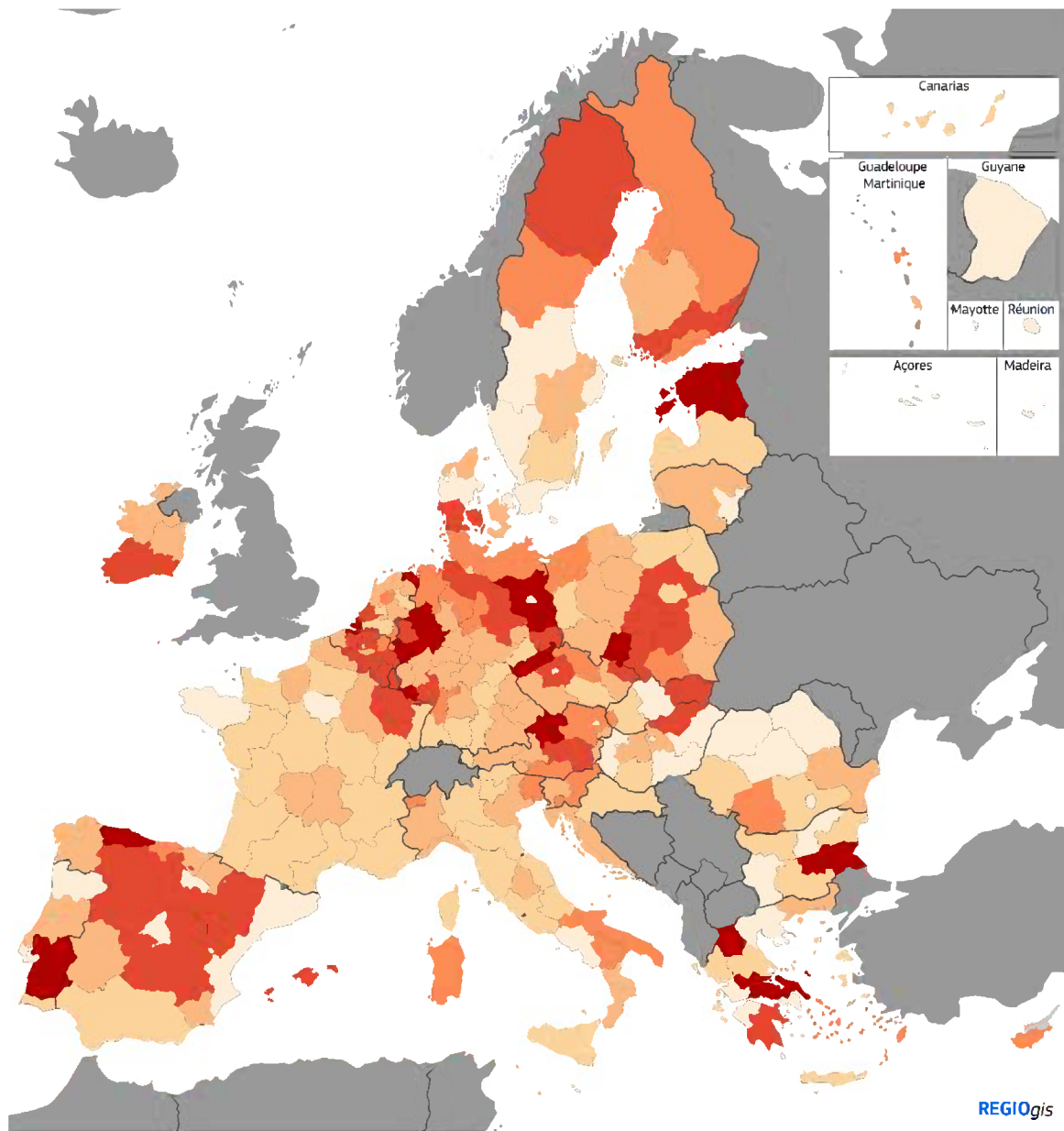
4. JAUNAS IZAUGSMES IESPĒJAS, BET JAUNU NEVIENLĪDZĪBU RISKI

Turpmākajos 30 gados ES izaugsmi virzīs zaļā un digitālā pārkārtošanās. Tā nesīs jaunas iespējas, bet prasīs ievērojamas strukturālās pārmaiņas, kas varētu izraisīt jaunas reģionālās atšķirības. Demogrāfiskā pārkārtošanās – ja tā tiks ignorēta – var apdraudēt gan kohēziju, gan izaugsmi. Tas, vai šīs pārkārtošanās sniegs ieguvumus visiem reģioniem un pilsoņiem neatkarīgi no to dzīvesvietas, ir atkarīgs no to pārvaldības veida. Ja nebūs skaidra teritoriālā redzējuma par to, kā šie procesi tiks pārvaldīti, un netiks vērīgi īstenots Eiropas sociālo tiesību pīlārs, arvien lielāks cilvēku skaits varētu uzskatīt, ka viņu balsis netiek sadzirdētas un netiek ņemta vērā ietekme uz viņu kopienā, bet tas var veicināt neapmierinātību ar demokrātiju. Lai sagatavotu Eiropu šo problēmu risināšanai, ir būtiski veicināt darbaspēka pāreju uz darbu zaļajās un digitālajās nozarēs un palīdzēt novērst ar to saistīto prasmju nepietiekamību – tā piedāvā *EASE* ieteikums.

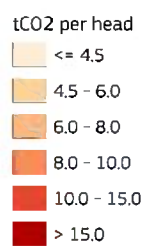
Zaļā pārkārtošanās, sevišķi oglekļneitrālas un apritīgas ekonomikas mērķi, pārveidos mūsu ekonomiku. Tas veicinās nodarbinātību tādās nozarēs kā atjaunojamā enerģija, reciklēšana, dizains, renovācija un ekosistēmu pakalpojumi, bet var negatīvi ietekmēt nozares, kurām jāsamazina emisija, un reģionus, kuros tās izvietotas (6. un 7. karte). Dabas kapitāls lauku reģionos var veicināt nodarbinātību ekosistēmu pakalpojumu un atjaunojamās enerģijas pārvaldības nozarē. Tādējādi ES mērķa, proti, līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti, sociālā ietekme katrā reģionā atšķirsies, un tā var būt lielāka reģionos ar augstu nabadzību. Tādējādi būs vajadzīgi tādi politikas instrumenti kā Taisnīgas pārkārtošanās fonds.

6. karte

CO2 emissions from fossil fuels per head, 2018

EU-27 = 7.2
Source: Crippa e.a. (2019)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Digitālā pārkārtošanās Eiropā virzās uz priekšu dažādos ātrumos. Lai to pabeigtu, būs jāpaplašina piekļuve ļoti ātrdarbīgam internetam, jāuzlabo digitālās prasmes un jāiegulda IT iekārtās. Tas nāks par labu lauku apvidiem, jo interneta savienojums tur mēdz būt lēns un digitālo prasmju līmenis – zemāks par vidējo. Ātrāka piekļuve internetam ļaus lielākam cilvēku skaitam strādāt no mājām un uzlabos piekļuves tiešsaistes pakalpojumiem, tostarp apmācībai, veselībai un e-komercijai, un var veicināt vairāk pakalpojumu pārvietošanu ārpus lielo pilsētu centriem. Lielāku labumu no šīs pārkārtošanās gūs mazāk attīstītās dalībvalstis, jo to uzņēmumi atpalciek digitālo tehnoloģiju, e-komercijas un e-darījumu prakses izmantošanā.

Demogrāfiskās pārmaiņas, īpaši novecošana, skars visus reģionus, pirmām kārtām – lauku reģionus. Paredzams, ka nākamajā desmitgadē iedzīvotāju skaits vecumā no 65 gadiem vienā no pieciem reģioniem pieaugs par vairāk nekā 25 %. Darbspējas vecuma iedzīvotāju skaits vienā no četriem reģioniem samazināsies par vairāk nekā 10 %. Prognozes liecina, ka to iedzīvotāju skaits, kuri ir jaunāki par 20 gadiem, samazināsies par vairāk nekā 10 % vienā no trim reģioniem. Kopumā paredzams, ka laika posmā no 2020. līdz 2040. gadam to iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo sarūkošā reģionā, palielināsies no 34 līdz 51 % (6. nodaļa). Īpaši ietekmēti ir lauku reģioni, jo tie sarūk jau patlaban (3. attēls). Šīs tendences var ietekmēt izaugsmes potenciālu, prasmju attīstību un piekļuves pakalpojumiem.

3. attēls. Iedzīvotāju dabiskā kustība, migrācijas saldo un iedzīvotāju izmaiņas atbilstīgi pilsētu un lauku reģionu klasifikācijas un metropoles reģiona veidam 2010.–2019. gadā

Vidējās gada izmaiņas uz 1000 iedzīvotāju	Dabiskais pieaugums	Migrācijas saldo	Kopējās iedzīvotāju izmaiņas	Vidējās gada izmaiņas uz 1000 iedzīvotāju	Dabiskais pieaugums	Migrācijas saldo	Kopējās iedzīvotāju izmaiņas
Ziemeļrietumi				Ziemeļrietumi			
Pilsētās	2,5	4,1	6,6	Galvaspilsētas metro	5,1	3,3	8,4
Pa vidu	0,1	3,8	3,9	Citos metro	0,5	4,5	5,0
Laukos	-1,3	2,5	1,2	Ne metro	-0,8	2,7	1,8
Dienvidi				Dienvidi			
Pilsētās	0,0	2,5	2,6	Galvaspilsētas metro	1,0	2,7	3,7
Pa vidu	-1,7	1,9	0,2	Citos metro	-0,5	2,5	2,0
Laukos	-4,7	1,0	-3,7	Ne metro	-2,5	1,5	-1,0
Austrumi				Austrumi			
Pilsētās	-0,5	2,7	2,2	Galvaspilsētas metro	-0,3	4,7	4,5
Pa vidu	-1,9	-0,4	-2,3	Citos metro	-1,0	0,2	-0,7
Laukos	-1,9	-2,3	-4,2	Ne metro	-2,4	-2,3	-4,7
ES				ES			
Pilsētās	1,2	3,3	4,5	Galvaspilsētas metro	2,7	3,5	6,2
Pa vidu	-0,9	2,1	1,2	Citos metro	0,0	3,2	3,2
Laukos	-2,0	0,4	-1,6	Ne metro	-1,8	0,8	-1,0

Pēdējos gados dažās Eiropas vietās ekonomiskās iespējas, sociālā mobilitāte un dzīves kvalitāte ir bijusi gausa vai samazinājusies. Šāda ilgtermiņa ekonomiskā lejupslīde ir radījusi arvien lielāku neapmierinātību iedzīvotāju vidū. Eurobarometri liecina, ka lauku iedzīvotāji biežāk uzskata, ka viņu balss netiek ņemta vērā, un vairāk neuzticas ES.

Tomēr pilsoņi vairāk uzticas reģionālajām un vietējām pašvaldībām nekā valsts vai ES līmeņa iestādēm. Lai kļiedētu šīs bažas, zaļajai un digitālajai pārkārtošanai jābūt godīgai un taisnīgai, tā jāpārvalda iekļaujoši un jāattīsta partnerībā ar reģionālajām un vietējām pašvaldībām.

5. KOHĒZIJAS POLITIKAS IZAICINĀJUMI

Stratēģiskajā nākotnes plānošanas ziņojumā⁷ kā galvenās nākotnes tendences ir uzsvērtas klimata un citas vides problēmas, digitālā hipersavienojamība un tehnoloģiskās pārmaiņas, spiediens uz demokrātiju, globālās kārtības maiņa un demogrāfija. Pēdējo divdesmit gadu laikā kohēzijas politika ir samazinājusi ekonomisko, sociālo un teritoriālo nevienlīdzību. Tomēr lielā zaļā, digitālā un demogrāfiskā pārkārtošana var radīt jaunas nevienlīdzības izpausmes, palielināt prasības valsts un pašvaldību iestādēm, vairojot sabiedrības neapmierinātību un izdarīt spiedienu uz mūsu demokrātiju. Šīs problēmas ietekmēs arī citas attīstītās valstis. Politikas apmaiņa ar citām ieinteresētajām valstīm varētu vēl vairāk bagātināt mūsu politikas debates.

Kā kohēzijas politika kopā ar citām ES politikas jomām var risināt šos jaunus izaicinājumus? Eiropas pilsoņiem jābūt drošībā par savu nākotni, lai kur viņi dzīvotu. Kohēzijas politika var nomierināt eiropiešus trīs veidos: pirmkārt, piedāvājot viņiem pozitīvu ekonomisko perspektīvu viņu reģionam; otrkārt, kļiedējot viņu bažas par dzīves kvalitāti, nodarbinātības iespējām un sociālo iekļaušanu, un, treškārt, nodrošinot ar jauno izaicinājumu risināšanu saistīto izmaksu un ieguvumu taisnīgu sadalījumu. To var izdarīt, nosakot labākos risinājumus, ar ko reaģēt uz jaunajiem nevienlīdzības virzītājspēkiem, stiprinot reģionu nozīmi un ņemot vērā ES horizontālās politikas virzienu teritoriālo ietekmi. Atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāra mērķim palielināt sociālo konvergenci jāsāk plašas politiskas diskusijas par šiem risinājumiem, lai tos iekļautu politikas izstrādē pēc 2027. gada.

Jaunu nevienlīdzības cēloņu risināšana:

- **nodrošinot taisnīgu pārkārtošanos.** Pāreja uz klimatneitrālu aprites ekonomiku, vides aizsardzība, dabas atjaunošana un piesārņojuma samazināšana radīs daudz ieguvumu, bet to izmaksas jāsadala taisnīgi. Taisnīgas pārkārtošanās mehānismu varētu paplašināt, lai risinātu sociālās izmaksas, kas saistītas ar klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām, kā arī citas ar vidi saistītas problēmas, tostarp labāk prognozējot strukturālās pārmaiņas, cīnoties pret nabadzību, ieguldot prasmēs un cieši sadarbojoties ar sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem visos teritoriālajos līmeņos;
- **stiprinot izturētspēju un spēju reaģēt uz asimetriskiem satricinājumiem.** Pandēmija īpaši parāda to, ka kohēzijas politikai jāspēj reaģēt uz negaidītiem satricinājumiem, sevišķi saistībā ar globalizāciju un tehnoloģiskajām pārmaiņām.

⁷ https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2021-strategic-foresight-report_en.

Īpaši neaizsargāti ir reģioni, kas ir ļoti atkarīgi no dažām šaurām tirgojošām ražošanas vai pakalpojumu nozarēm. Saimnieciskās darbības dažādošana, jo īpaši saistībā ar digitālo pārkārtošanos apvienojumā ar vietai pielāgotu rīcībpolitiku, piemēram, pārdomātas specializācijas stratēģijām, var palīdzēt reģioniem kļūt produktīvākiem un mazāk neaizsargātiem pret satricinājumiem;

- **palīdzot reģioniem reaģēt uz demogrāfiskajām pārmaiņām.** Uzņēmumiem būs jāpielāgojas darbaspēka sarukumam, vairāk pieņemot darbā personas no grupām, kurās ir zemāks nodarbinātības līmenis, piemēram, jauniešus, sievietes un migrantus, kas nav no ES, un vairāk ieguldot inovācijā, darbaspēka noturēšanā un produktivitāti veicinošās tehnoloģijās, kā arī pieaugušo izglītībā, jo īpaši gados vecāku un mazkvalificētu darba ņēmēju izglītībā, kas palīdzētu sasniegt Porto samita mērķus⁸. Pamatskolām un vidusskolām būs jāpielāgojas mazākam skolēnu skaitam, savukārt citu sabiedrisko pakalpojumu un veselības aprūpes nozarei būs jānodrošina arvien lielāka gados vecāku iedzīvotāju skaita apkalpošana;
- **risinot spiedienu uz demokrātiju un tās vērtībām.** Teritoriālie instrumenti vietējo dalībnieku iesaistei lielajās un mazajās pilsētās, lauku teritorijās, piekrastes teritorijās un salās un kohēzijas politikas partnerības princips var palīdzēt mazināt spiedienu uz demokrātiju, palielinot līdzatbildību par Eiropas rīcībpolitiku. Teritoriālā sadarbība rada jaunas kopēju interešu kopienas un atbalsta pamanāmu sabiedrisko labumu nodrošināšanu dažādos teritoriālajos līmeņos.

Reģionu nozīmes stiprināšana Eiropas nākotnes veidošanā

- **Jaunu ekonomisko perspektīvu radīšana mazāk attīstītiem un nomaļiem reģioniem.** Mazāk attīstītiem un nomaļiem reģioniem var būt vajadzīga jauna attīstības paradigma. Tajā būtu jāņem vērā jaunās iespējas, starptautiskie sakari, īpašo vajadzību un dotāciju teritoriālais sadalījums, kā arī tādu sabiedrisko labumu nodrošināšana kā stratēģiskie resursi, bioloģiskā daudzveidība, atjaunojamie energoresursi un sabiedriskie pakalpojumi.
- **Inovācijas iestrāde visos reģionos.** Jaunu ideju un tehnoloģiju izplatīšanas un ieviešanas nepilnību novēršana un plaša mēroga inovāciju veicināšana nodrošinās visiem reģioniem iespēju gūt labumu no arvien pieaugošās zinātnesietilpīgās ekonomikas.
- **Pārrobežu un reģionu sadarbības stiprināšana.** Pandēmija izgaismoja grūtības, kas saistītas ar nepieciešamību šķērsot valstu robežas darba, izglītības, veselības aprūpes un citu pakalpojumu saņemšanas nolūkos. Pierobežas reģionos autotransporta un dzelzceļa pārvadājumu efektivitāte ir zemāka. Lai risinātu šos jautājumus, ir vajadzīga labāka funkcionālo robežu zonu pārvaldība, pakalpojumu,

⁸ Tostarp mērķi, ka katru gadu vismaz 60 % pieaugušo piedalās apmācībā. <https://www.2021portugal.eu/media/icfksbgy/porto-social-commitment.pdf>

infrastruktūras un ieguldījumu ciešāka koordinācija un pieredzes apmaiņa, ko atbalsta Eiropas mēroga pētniecība.

- **Pilsētu un lauku saiknes stiprināšana un mazo pilsētu loma lauku apvidu atbalstīšanā.** Lielās pilsētas un šo metropoļu reģioni bieži vien veicina ekonomikas attīstību. Dažas mazākas pilsētas un ciemati nodrošina piekļuvi plašam sabiedrisko un privāto pakalpojumu klāstam. Tie, būdami reģionālie centri, darbojas kā enkurvieta plašākam reģionam. To lomas stiprināšana varētu veicināt ekonomikas attīstību un uzlabot dzīves kvalitāti. Lai gan pilsētu teritorijām ir atšķirīgi izaicinājumi, turpmāka saikņu nostiprināšana funkcionālajās teritorijās varētu dot labumu gan pilsētu, gan lauku iedzīvotājiem. Ilgtermiņa redzējums par lauku apvidiem⁹ nodrošina satvaru, lai risinātu problēmas, ar kurām saskaras lauku apvidi.
- **Atpalikušo vietu vajadzību risināšana.** Daži reģioni saskaras ar to strukturālo pārmaiņu sekām, kas ir samazinājušas tradicionālos nodarbinātības avotus, novedot pie prasmju neatbilstības un vides degradācijas, kā arī radot attīstības slazdus. Šādas teritorijas bieži atrodas valstīs vai reģionos ar vidējiem ienākumiem. Tiem ir vajadzīga mērķtiecīga rīcībpolitika, lai integrētu šīs kopienas plašākā reģionālajā un valsts ekonomikā saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra principiem.

Instrumentu izstrāde kohēzijas nodrošināšanai 2050. gada perspektīvā

- **Vietai pielāgotas rīcībpolitikas efektivitātes palielināšana.** Arvien vairāk tiek atzīta nepieciešamība papildināt valsts līmeņa strukturālo rīcībpolitiku ar vietai pielāgotu rīcībpolitiku. Pārdomāta specializācija parāda, kā stiprināt konkurētspēju un inovācijas ekosistēmu, izmantojot vietējos resursus. Teritorijas taisnīgas pārkārtošanās plāni vietējā mērogā novirza Eiropas atbalstu uzņēmumiem, darba ņēmējiem un kopienām, kuras visvairāk skar klimata pārmaiņu izraisītas strukturālas pārmaiņas. Šī pieeja būtu jāstiprina citos galvenajos kohēzijas politikas mērķos, jo īpaši attiecībā uz zaļo un digitālo pārkārtošanos. Turklāt būtu pilnībā jāizmanto integrētas teritoriālās attīstības pieeju un īpašo politikas mērķi “Eiropa tuvāk pilsoņiem”.
- **Kohēzijas politikas īstenošanas turpmāka vienkāršošana saņēmējiem.** Pamatojoties uz jau 2021.–2027. gada plānošanas periodā gan kohēzijas politikā, gan citos attiecīgajos ar investīcijām saistītajos fondos ieviestajiem vienkāršojumiem un elastību, ir jāizzina papildu atbalsta saņēmējiem draudzīgi politikas īstenošanas uzlabojumi. Tajā pašā laikā būtu jāstiprina vietai pielāgotas un līdzdalībā balstītas īstenošanas galvenie aspekti, piemēram, daudzlīmeņu pārvaldība un partnerības princips.

⁹ COM(2021) 345 final, 30.6.2021.

- **Kohēzijas politikas lomas stiprināšana, lai pavērtu ceļu ar zaļo, digitālo un demogrāfisko pārkārtošanos saistītiem publiskajiem un privātajiem ieguldījumiem.** Kohēzijas politikas faktisko nozīmi var palielināt, veicinot ieguldījumus reģionālā, pilsētas un vietējā līmenī, piesaistot privātā sektora resursus un atbalstot nepieciešamos institucionālos pielāgojumus. Tāpēc ir jānodrošina, lai publiskā un privātā sektora dalībnieki attiecīgajā līmenī spētu ilgtermiņā uzturēt šādus ieguldījumus, izmantojot nodokļu ieņēmumus, lietotāja nodevas, maksas un citus ienākumu avotus. Šādi centieni būtu jāsaista ar Komisijas atbalstu, lai stiprinātu ilgtspējīga finansējuma pamatnosacījumus.
- **Ieguldījumu palielināšana cilvēkos visā viņu dzīves laikā.** Lai padarītu Eiropu konkurētspējīgu un saliedētu nākotnē, būs vairāk un labāk jāiegulda cilvēku izglītībā un apmācībā, tostarp viņu prasmēs, radošumā un spējā radīt uzņēmumus un ieviest jauninājumus. Tas būs ļoti svarīgi, lai veiksmīgi noritētu gaidāmā tehnoloģijas, zaļā un digitālā pārkārtošanās. Lai stiprinātu savu sociālo kohēziju un risinātu atpalikušo grupu vajadzības, Eiropai ir jāiegulda mērķtiecīgos aktivizēšanas un sociālās iekļaušanas pasākumos, vienlaikus turpinot atbalstīt politikas reformas, kuru mērķis ir iekļaujoša attīstība.
- **Papildināmības uzlabošana citās ES politikas jomās.** Pašreizējā pieeja sinerģijām ES budžetā, kas koncentrējas uz ieguldījumiem un finanšu plūsmām, vairāk ir jākoncentrē uz reālu politikas papildināmību. Reģionos īpaša uzmanība jāpievērš jaunām politikas jomām, piemēram, stratēģiskai savstarpējai atkarībai, sociālajai klimata politikai un Eiropas nozaru aliansēm, kur kohēzijas politika varētu būt īpaši svarīga. Lai labāk ņemtu vērā dažādu ES teritoriju vajadzības un īpatnības, būtu jāstiprina teritoriālās ietekmes novērtējumi un lauku apstākļu pārbaude. Politikas veidošanas gaitā būtu jāpilnveido un jāintegrē princips “nekaitēt kohēzijai”, kas nozīmē, ka neviena darbība nedrīkstētu kavēt konverģences procesu vai veicināt reģionu nevienlīdzību.
- ES Atveseļošanas un noturības mehānisms nodrošinās dalībvalstīm līdz 724 miljardu euro finansējumu. No šā finansējuma 37 % ir jāatbalsta klimatrīcība un 20 % – digitālā pārkārtošanās. Būtisks uzdevums būs nodrošināt, lai šie resursi saskaņotā veidā **veicinātu kohēziju**.

Kohēzijas foruma satvarā 2022. gadā tiks sāktas ieinteresēto personu debates par nesenās krīzes sniegto mācību un refleksiju par turpmākajiem kohēzijas politikas izaicinājumiem, kas būs jāpārvar, lai nodrošinātu, ka neviena teritorija nepaliek novārtā.